

KAMOLIDDIN BEHZOD IJODINING O'ZIGA XOSLIGI

Andijon davlat pedagogika instituti

Ijtimoiy va amaliy fanlar fakulteti talabasi

Akbarova Rayhona Jamoliddin qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Sharq miniatyura san'atining yirik namoyandalaridan biri bo'lgan Kamoliddin Behzodning hayoti va ijodi haqida batafsil ma'lumotlar berilgan. Unda Behzodning o'ziga xos san'at uslubi, asarlarining badiiy yondashuvi, ijodiy merosi va u ijod qilgan tarixiy davr madaniy muhitidagi o'rni yoritib berilgan. Maqola orqali Behzodning miniatyura san'atiga qo'shgan ulkan hissasi, uning "Sharq Rafael"i sifatida tan olinishiga sabab bo'lgan jihatlar tahlil qilinadi. Shuningdek, san'atshunoslar fikrlariga tayangan holda Behzodning eng mashhur asarlari, ularning mazmuni va badiiy qiymati tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *Minyatūra, naqqosh, kutubxona, san'at, tasvir, uslub, rassom, ijod, badiiy asar, mutaxassis, rasm, kompozitsiya.*

Уникальность творчества Камолиддина Бехзода

Абстрактный: *В статье дается подробная информация о жизни и творчестве Камолиддина Бехзода, одного из величайших деятелей восточного миниатюрного искусства. В ней освещаются уникальный художественный стиль Бехзода, художественный подход его работ, его творческое наследие и его место в культурной среде исторического периода, в который он творил. В статье анализируется большой вклад Бехзода в искусство миниатюры и аспекты, которые привели к его признанию «Рафаэлем Востока». Также, на основе мнений искусствоведов, анализируются наиболее известные работы Бехзода, их содержание и художественная ценность.*

Ключевые слова: *Миниатюра, живопись, библиотека, искусство, образ, стиль, художник, творчество, произведение искусства, специалист,*

живопись, композиция.

The uniqueness of Kamoliddin Behzod's work

Abstract: This article provides detailed information about the life and work of Kamoliddin Behzod, one of the great figures of oriental miniature art. It highlights Behzod's unique artistic style, the artistic approach of his works, his creative legacy, and his place in the cultural environment of the historical period in which he created. The article analyzes Behzod's great contribution to miniature art and the aspects that led to his recognition as the "Raphael of the East". Also, based on the opinions of art historians, Behzod's most famous works, their content and artistic value are analyzed.

Keywords: Miniature, painting, library, art, image, style, artist, creativity, work of art, specialist, painting, composition.

Kirish

O'zbek va butun islom olami san'atining faxri sanalgan Kamoliddin Behzod o'zining betakror miniatyura asarlari bilan Sharq tasviriy san'atida o'chmas iz qoldirgan nodir ijodkordir. Behzod ijodi nafaqat o'z davrida, balki undan keyingi asrlar davomida ham san'at ixlosmandlari va tadqiqotchilar tomonidan e'tirof etilgan, uni "Sharqning Rafael'i" deb atashgan. Uning san'ati chuqur mazmun, nafis uslub va badiiy tafakkur uyg'unligining yorqin namunasi hisoblanadi.

Hayoti va ijodiy faoliyati

Kamoliddin Behzod taxminan 1455-yillarda Hirotida tug'ilgan. Uning hayoti haqida ma'lumotlar oz bo'lsa-da, san'atdagi o'rni va merosi juda boy. U buyuk shoir, davlat arbobi va san'at homiysi bo'lgan Alisher Navoiy zamondoshi bo'lib, Navoiy unga homiylik qilgan. Behzod Hirot maktabining eng yirik vakillaridan biri sifatida e'tirof etiladi. U o'z asarlari bilan miniatura san'atini yuksak badiiy darajaga olib chiqdi.

Behzod dastlab Hirotidagi Mirak Naqqosh nomli san'atkor ustaxonasida tahsil olgan. U mohir rassom sifatida o'z davrining eng ilg'or uslublarini o'zlashtirdi, ularni yanada mukammallashtirib, yangi yo'nalishlar yaratdi. Uning asarlari o'sha davrdagi siyosiy, madaniy va ijtimoiy hayotni chuqur tasvirlab bera

olgan.

Ijodining asosiy yo'nalishlari

Kamoliddin Behzod asosan miniatyura janrida ijod qilgan. U turli adabiy asarlarning qo'lyozmalarini tasviriy bezash bilan shug'ullangan. Jumladan, "Xusrav va Shirin", "Layli va Majnun", "Iskandarnoma", "Yusuf va Zulayho" kabi mashhur dostonlarga ishlangan miniatyuralari san'at muxlislari orasida juda mashhurdir.

Behzodning miniatyuralarida inson qiyofasi, psixologik holatlar, tabiat manzaralari, shahar hayoti, tarixiy voqealar nihoyatda nozik va hayotiy tarzda aks ettirilgan. Uning har bir asari kompozitsion jihatdan mukammal, rang tanlovi jihatdan esa juda uyg'un va nafisdir. Shuningdek, Behzod tasvirlarida sharqona falsafa, tasavvufiy qarashlar, axloqiy-odobiy mavzular o'z ifodasini topgan.

Mashhur asarlari

Kamoliddin Behzod tomonidan ishlangan mashhur asarlar orasida quyidagilarni alohida ta'kidlash lozim:

1. "Layli va Majnun sahnasi" – Bu asarda Layli va Majnunlik maktabdagi holati tasvirlanadi. Kompozitsiyadagi har bir obraz chuqur hissiy holatni ifodalaydi, ranglar uyg'unligi asarga g'amgin, ruhiy muhit bag'ishlaydi.

2. "Usta Badiuzzamon va Hofiz Sheroziy" – Bu miniatyurada ikki ulug' adibning muloqoti, atrof-muhit bilan uyg'unligi, interyer detallarining nafisligi san'at asarining yuksak badiiy darajaga ko'tarilganini ko'rsatadi.

3. "Yusuf va Zulayho" – Bu tasvirda diniy va badiiy unsurlar uyg'unlashgan. Behzod Zulayho qasrining go'zalligini, Yusufning ma'naviy kuchini har tomonlama tasvirlay olgan.

4. "Qof ustidagi jang" – Bu asarda epik voqea tasvirlangan. Harakat, tafsilot va psixologik ruh kompozitsiyani kuchaytiradi.

Uslubiy xususiyatlari

Kamoliddin Behzodning san'ati o'ziga xos uslubiy jihatlar bilan ajralib turadi. Uning asarlarida:

Rassomchilikda tafsilotga alohida e'tibor;

Ranglar uyg'unligi va tuyg'ularni ifodalashdagi noziklik;

Har bir qahramonning holat va kayfiyatini jonli ko'rsatish;

Arxitektura, kiyim-kechak, landshaft detallarini tarixiy aniqlik bilan ifodalash;

Kompozitsiyaning dinamik va chuqur ma'noli qurilishi;

kabi jihatlar yaqqol namoyon bo'ladi.

Behzod ijodida odamlarning ichki kechinmalari, axloqiy fazilatlari, muhabbat, sadoqat, fidoyilik kabi mavzular asosiy o'rinni egallaydi. Uning asarlarida ham estetik go'zallik, ham ma'naviy chuqurlik uyg'unlashgan.

Ta'siri va merosi

Kamoliddin Behzodning ijodiy merosi keyingi asr rassomlariga chuqur ta'sir ko'rsatgan. Uning san'at maktabi nafaqat Movarounnahr va Xurosonda, balki Hindiston, Eron, Turkiya va boshqa islom mamlakatlarida ham keng yoyilgan. Ayniqsa, Boburiylar saltanati davrida Hindistonda Behzod maktabi davom ettirilgan.

Ko'plab miniaturachilar, naqqoshlar, hattotlar va me'morlar Behzod san'atidan ilhom olib, uni davom ettirganlar. Ustoz rassomning asarlari bugungi kunda ham dunyoning eng nufuzli muzey va kutubxonalarida saqlanadi. Xususan, British Library (London), Luvr muzeyi (Parij), Topkapi muzeyi (Istanbul), Metropolitan Museum (Nyu-York) kabi joylarda Behzod ijodining durdonalari mavjud.

Miniatyura san'ati haqida

Miniatyura — bu o'zining kichik hajmiga qaramasdan, badiiy ifodaning yuksak darajasi bilan ajralib turadigan tasviriy san'at turidir. Asosan qo'lyozma asarlarni bezashda qo'llaniladigan miniatyura san'ati Sharq va G'arb madaniyatida o'ziga xos o'ringa ega bo'lgan. Ayniqsa, islomiy dunyo, xususan, Eron, O'zbekiston, Hindiston va Turkiyada bu san'at yuksak darajaga yetkazilgan. Miniatyura san'ati orqali adabiy asar mazmuni tasviriy obrazlar bilan boyitiladi, ularning ruhiy va g'oyaviy mohiyati tasvir orqali yanada chuqur ifodalanadi.

Miniatyura atamasining kelib chiqishi

“Miniatyura” so'zi lotincha “minium” – ya'ni “qizil qo'rg'oshin bo'yoq”

degan soʻzdan kelib chiqqan. Ilk miniatyuralarda ushbu qizil rangdan sarlavhalar va boʻlimlarni ajratish uchun foydalanilgan. Keyinchalik bu atama barcha mayda, lekin badiiy tasvirlangan rasmlar uchun ishlatiladigan umumiy nomga aylangan.

Sharq miniatyura san'ati

Sharq mamlakatlarida miniatyura san'ati asosan qoʻlyozma kitoblarni bezashda keng qoʻllanilgan. Ayniqsa, fors-tojik adabiyotining buyuk namunalariga — “Shohnoma”, “Xamsa”, “Layli va Majnun”, “Yusuf va Zulayho” kabi dostonlarga ishlangan miniatyuralar san'at asari sifatida alohida qadrlanadi.

Miniatyura san'atining oʻziga xos jihatlari quyidagilardir:

1. Kichik oʻlchamdagi ishlanish – Odatda bir necha santimetrdan iborat hajmdagi suratlarda koʻp voqealar va obrazlar jamlangan boʻladi.
2. Yassi tasvir – Miniatyura koʻpincha perspektivasiz ishlanadi, ammo sahna chuqurligi rang va tafsilotlar bilan ifodalanadi.
3. Kompozitsiya aniqligi – Har bir element aniq joylashtirilgan, tafsilotlar mukammal va tartibli.
4. Dekorativlik – Ranglar jilosi, naqshlar, chiziqlar bezaklar sifatida ishlatiladi.
5. Uslubiy soddalik va majoziy ifoda – Realist emas, balki badiiy ifoda orqali gʻoyani etkazish muhim.

Hirof miniatyura maktabi

Oʻrta asrlarda Hirof shahrida miniatyura san'ati nihoyatda yuksak darajada rivojlandi. Bu maktab vakillari — Kamoliddin Behzod, Mirak Naqqosh, Sulton Muhammad kabi rassomlar oʻz asarlari bilan san'at tarixiga muhr bosganlar. Hirof maktabi miniatyuralarida:

Bugungi kunda miniatyura:

Bugungi kunda ham miniatyura san'ati oʻz ahamiyatini yoʻqotmagan. Koʻplab rassomlar qadimiy uslublarga asoslangan zamonaviy miniatyuralar yaratmoqda. Muzeylar, koʻrgazmalar va san'at maktablarida miniatyura san'atini oʻrgatish va targʻib qilish davom etmoqda.

Xulosa

Kamoliddin Behzod nafaqat O'zbekistonda, balki butun insoniyat tarixida san'atning buyuk namoyandasi sifatida tan olingan. Uning ijodi o'zining nozik didi, g'oyaviy chuqurligi, estetik go'zalligi va ruhiy boyligi bilan san'at muxlislari qalbini zabt etib kelmoqda.

Behzodning har bir asari – bu o'ziga xos badiiy risola, unda tarix, falsafa, ruhiyat va go'zallik uyg'unlashgan. Shuning uchun ham Kamoliddin Behzod merosi o'rganishga, qadrlashga va kelajak avlodlarga yetkazishga arzigulik bebaho boylikdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Axmedov, B. (1981). Kamoliddin Behzod. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti.
2. Aliev, A. (1997). Markaziy Osiyo miniatyura san'ati. Toshkent: Fan nashriyoti.
3. M. Vohidov, N. (2005). O'zbek miniatyura san'ati tarixi. Toshkent: O'zbekiston Badiiy Akademiyasi nashriyoti.
4. Qosimova, S. (2012). Kamoliddin Behzod – Sharq miniatyura san'atining nodir namoyandasi. // San'at, №2, 45–49-betlar.
5. Behzod, K. (1999). Miniaturalar albomi (reproduksiya va izohlar bilan). Toshkent: Kamalak nashriyoti.
6. Bartold, V.V. (1963). Turkiston tarixi va madaniyati. Moskva: Nauka.
7. Gulyamov, Ya. (1971). O'zbekiston madaniyati tarixi. Toshkent: Fan nashriyoti.